

322. III. Quae hucusque de libertate conscientiae probavimus, facile applicari possunt ad *libertatem religionis*, quippe quae per se nihil aliud dicat quam libertatem sequendi dictamen certum conscientiae in rebus religiosis, i. e. quae ad cultum Dei pertinent. Distinguendum est exercitium religionis internum et externum:

1. Libertas religionis *interna* spectari potest *aut* intra solum ordinem religionis naturalis *aut* respectu revelationis positivae. In *priore casu*, i. e. non supposita aut penitus ignorata religione positiva, quilibet est «in possessione», i. e. ius habet et officium inquirendi in suam ad Deum relationem et sequendi rationis dictamina; quodsi ei annuntietur religio positiva, antequam ei de facto revelationis constet, ius et officium habet factum revelationis examinandi. In *posteriore casu*, i. e. agnita semel divina religionis positivae origine, tenetur quilibet eidem se subicere et vitam suam conformare.

2. Quoad libertatem externam religionis tria principia generalia ex dictis de libertate conscientiae erui possunt:

a) Nemo umquam ad amplectendam etiam veram religionem revelatam licite cogi potest. Etsi enim ex voluntate Dei omnes Ecclesiae se subicere debeant, tamen nemo de facto Ecclesiae subicitur, qui in eam non intraverit. Intratur autem Ecclesia per fidem, quae est fundamentum et radix totius vitae supernaturalis. Sed ad fidem nemo cogi potest, quia credere voluntatis est (*S. Thom.* 2, 2, q. 10, a. 8). Hinc ne ipsa Ecclesia quidem gentiles ad fidem amplectendam et confitendam nolentes compellere potest. Notandum tamen aliud esse infideles compellere, ut fidem non impediant vel fidem audiant, vel falsum cultum externum ob causas legitimas non tolerare, et aliud ad suscipiendum verum cultum adigere.

Obi. Ergo neque haeretici cogi possunt ad fidem profitendam.

Resp. Dist.: Non possunt haeretici (formales) cogi ad fidem, *conc.*, ad tenendam promissionem suam circa fidem, *nego.* «Sicut vovere voluntatis est, reddere autem necessitatis, ita accipere fidem est voluntatis, sed tenere eam acceptam est necessitatis» (*S. Thom.* 1. c. ad 3).

b) Nemo licite cogi potest, ut quidquam contra religionis officia perpetret, neque impediri, quominus illis satisficiat, quamdiu per hoc aliorum iura non violantur.

c) In casu falsae religionis valent, quae de libertate conscientiae erroneae diximus.

Schol. Quae hucusque de libertate conscientiae et religionis disputavimus, pertinent ad ius naturale *individuale*. Alia est quaestio, quomodo auctoritas politica se gerere debeat respectu huius libertatis, praesertim in iis locis, ubi praeter Ecclesiam diversae sectae religiosae existunt. Huius quaestionis tractatio pertinet ad ius publicum ecclesiastico-politicum (cf. n. 555 et 556).

CAPUT IV.

DE IURE PROPRIETATIS.

323. Homo rebus externis tamquam propter se factis uti debet ad finem ultimum consequendum. Hinc oritur quaestio, quale ei dominium in res externas competat. Comprehendit hoc caput quinque articulos: 1. exponemus quasdam notiones circa ius proprietatis; 2. refutabimus systemata communistarum, qui proprietatem privatam ut iniustam reprobant; 3. refutabimus systemata eorum, qui quidem ius proprietatis privatae admittunt, sed falsum eiusdem fundamentum assignant; 4. proponemus veram sententiam; 5. denique de modis acquirendi dominia agemus.

ARTICULUS I.

VARIAE NOTIONES CIRCA PROPRIETATEM.

324. *Ius proprietatis* interdum significat omne ius, cui correspondet obligatio iustitiae commutativae (n. 251). Plerumque tamen haec vox restringitur ad designandum ius proprietatis in res *externas materiales*, et hoc sensu hic usurpatur. Praeprimis tamen hoc loco consideramus *ius in re perfectum et stabile* (dominium perfectum) vel etiam ius in re imperfectum, se extendens ad rei substantiam (dominium directum). Proprietarius enim seu dominus rei proprio sensu solus ille

est, cui saltem dominium directum in aliquam rem competit (n. 253).

325. *Subiectum* iuris proprietatis potest esse persona aliqua vel physica (aliquod individuum) vel moralis (iuridica). Persona moralis est aliqua *universitas* sive *bonorum* (ut v. g. hereditas iacens vel summa bonorum a testatore ad aliquem finem honestum, v. g. curam pauperum, aegrotorum, relicta), sive *personarum* (v. g. familiae, municipii, reipublicae etc.), quae ut unum subiectum iuris consideratur.

Proprietas interdum significat ius proprietatis, plerumque vero obiectum huius iuris. Hoc posteriore sensu

326. *dividi* potest proprietas:

1. ratione *subiecti* a) in *publicam* et *privatam*, prout subiectum iuris proprietatis est vel aliqua communitas perfecta (societas civilis et Ecclesia) vel non. Ceterum diversitas inter proprietatem publicam et privatam non solum oritur ex diversitate subiecti, sed etiam ex diversitate finis;

b) in *communem* (collectivam) et *individualem*, prout subiectum iuris proprietatis est aliqua communitas (societas) vel aliquod individuum. Si subiectum proprietatis est aliqua communitas, ita ut singulis membris condominium in eandem competat, habetur *communio bonorum positiva*. Ab hac distinguitur *communio bonorum negativa*, quae tunc adest, quando aliqua res est adhuc nullius, i. e. dominum nondum habet et hinc communis vocari potest, quatenus unicuique in communitate generis humani eam occupare licet;

2. ratione *obiecti* a) in proprietatem *mobilem* et *immobilem* (bona mobilia et immobilia). Nomine bonorum immobilium intelleguntur ea bona, quae sine sui mutatione loco moveri non possunt; reliqua vocantur mobilia;

b) in proprietatem rerum *fungibilium* et *non fungibilium*. Fungibiles vocantur illae res, in quibus solum quantitas et qualitas, non individuum attenditur, v. g. vinum, frumentum. Vocantur *fungibiles*, quia fungi possunt vice alterius rei eiusdem speciei, ita ut spectato usu unum individuum aequivaleat aliis individuis eiusdem speciei, modo sit eadem quantitas et qualitas;

3. ratione *finis* in proprietatem bonorum *productivorum* et *consumptivorum*. Bona consumptiva vocantur ea, quae immediate ad usum et consumptionem, productiva vero ea, quae ad productionem, i. e. procreationem novorum bonorum, adhibentur. Quodlibet bonum oeconomicum maioris momenti, ex quo quis proventus percipere potest, vocatur «*capitale*»; saepe tamen a doctoribus oeconomiae politicae nomine capitalis comprehenduntur sola bona, quae ipsa labore effecta sunt et ad nova bona producenda adhibentur. Si capitale hoc sensu intellegitur, tres causae in productione concurrunt: labor humanus, natura (i. e. res, quas ipsa natura de se supeditat, v. g. solum, ligna etc.), capitale. Duae priores causae sunt primigeniae, tertia vero vocari potest mixta, quia capitale ex coniunctione laboris cum natura oritur.

ARTICULUS II.

REFUTANTUR SYSTEMATA COMMUNISTARUM.

§ I. EORUM DOCTRINA EXPONITUR.

(De historia communismi cf. *Thonissen*, Le socialisme depuis l'antiquité. *Steccanella*, Del comunismo. *Pöhlmann*, Geschichte des antiken Communismus. *Laveleye*, Le socialisme contemporain⁶. *Capart*, La propriété individuelle et le collectivisme. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, art. «Socialismus» et «Anarchismus».)

327. I. *Communismus*, a communionem bonorum dictus, alius est negativus, alius positivus.

1. Communismus *negativus* reicit ius proprietatis quodcumque atque omnia bona arbitratur communia esse debere *negative*, ita ut quilibet possit re qualibet uti, prout ei placuerit.

2. Communismus *positivus* docet omnia bona debere esse propria non hominum privatorum, sed alicuius communitatis. Sub triplici forma proponitur:

a) communismus *absolutus* omnia omnino bona alicuius communitatis propria esse oportere contendit et tum productionem tum distributionem bonorum per ipsam communitatem temperandas esse, ita ut omnia, quantum fieri potest, maneat communia: prandia, dormitoria etc., fere ut fit in communitatibus religiosis;